

Merhaba
Gazetesinin
okurlarına
armağandır.
Çarşamba
günleri
yayımlanır.

AKADEMİK

Sayfalar

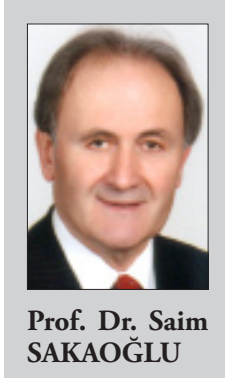
Cilt: 8 Sayı: 6
27 ŞUBAT 2008 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: **M. Ali UZ - Ali IŞIK**
maluz@merhabagazetesi.com.tr • aliisik@merhabagazetesi.com.tr

SONBAHARA BÜRÜNMÜŞ VARŞOVA'DA BİR HAFTA

9-16 Eylül 1993 tarihleri arasında, Polonya'nın başşehri Varşova'da güzel bir hafta geçirdim. Varşova Kültür Vakfı Başkanı Sayın Jerzy Zass ile Polonya-Türkiye Derneği Şube Başkanı Sayın Dr. Danuta Chemielowska'nın ortak davetlerine icabet etmiş ve bir de konuşma yapmıştım. Aşağıdaki yazı, bu yolculuğun, başka kalemlerce pek anlatılmayacak yönlerini dile getirmeye çalışacaktır.

Varşova'ya, şairinden ilim adamına, gazetecisinden politikacısına kadar pek çok Türk gitmiş, bazen birkaç yıla varan bir süre orada kalmışlardır. Ancak Polonya ile ilgili olarak yazılanlar o kadar az ki... 19 Haziran 1926'dan 26 Ağustos 1929'a kadar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Varşova Büyükelçiliğini yapan büyük şair Yahya Kemal'in yazdıkları pek az. Şiir olarak ise, başlığının yanında "Varşova 1927" tarihi olmasaydı, nerede yazıldığını bile çözemeyeceğimiz "Kar Musikileri" var. O şiirde bile, biz şairimizi Varşova'da değil, âdeta İstanbul'da imiş gibi görüyoruz. Hayalleri, onu oralardan alıp, ta

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Körfez'e götürmektedir.

Uzun yıllar, Varşova ve Krakow Üniversitelerine Türkçe okutmanları gönderildi. İnanınız, hangisi hangi üniversitede görev yaptı, hatırlamıyorum. Şimdi profesör olan, Yüksek Muallimlerin ağabeyi Birol Emil, Dr. İsa Özkan, Dr. Avni Yüksel, Öğr. Gör. Kâzım Karabörk aklıma gelebilen

birkaç ad. Bir de gezi notları var, çoğu gazete ve dergi sayfalarına hapsedilmiş; kitap haline gelebilenlerin sayısı o kadar da fazla değil. Nadir Nadi'nin "İki Sovyet Rusya-İki Polonya" (4. 8. 1978), Haldun Taner'in "Düşsem Yollara Yollara" (1979) ve İrfan Ünver Nasraddinoglu'nun "Dünkü ve Bugünkü Polonya"sı (1987)... Birincisini okuyalı yıllar oldu; ikincisini okuyamadım; üçüncüsü ise elimin altında.

Polonya'ya dâir yazılan başka kitaplar da var. Taha Toros'un, "Geçmişte Türkiye-Polonya İlişkileri" (1983) bunların başında geliyor. Daha başkaları da var muhakkak, şu anda aklıma geliverenler bunlar.

Ben bunlara ne ekleyebilirim ki? Bilmem okuyanız var mı; rahmetli

Yusuf Ziya Ortaç'ın küçük boyda, küçücük bir gezi kitabı vardır: "Gözucuyla Avrupa". Ben, gezi yazılarını bu küçücük kitapta sevmeye başladım dersem yeridir. Gördüğü her yeri küçük ve çarpıcı cümlelerle anlatmıştı. Böyle bir şey yapmak istediğim sanılmasın: "Ortaç" gibi kimse yazamaz ki. Belki onu hatırlatan cümleler olabilir, o kadar. Bir zamanlar her kalem sahibi genç, Cemil Meriç gibi yazmaya çalışmıyor muydu?

Ne zaman Atatürk Hava Limanı'ndan yola çıkmaya kalkışsam bir aksilik olur, ne zaman biteceği belli olmayan gecikmeler yaşanır. 9 Eylül'de Konya'dan havalanırken vakit, tarifinin bir dakika önünde idi. Ancak İstanbul'dan havalanışta o kadar şanslı değildim. Polonya Hava Yolları LOD'un bizleri alacağı çıkış kapısına Lefkoşa ve Bükreş yolcularını da almışlardı. En son uçurulanlar bizler olduk. 12.50 yerine 14.10'da uçmak belki fazla bir gecikme sayılmaz; ancak sizi, vaktinden karşılayabilmek için hava alanına oldukça erken gelen Bn. Bauer için fazla gecikmiş sayılırsınız.

Ben "İptal"ler hariç, hayatımın en tehirli yolculuğunu, maalesef ilk yolculuğumda yapmıştım. 2 Şubat 1974'te, o zamanki adıyla Yeşilköy Hava Alanı'nda sabahleyin kalkması gereken Pan-Amerikan uçağı, Tahran'dan geç geldiği için, bizler de çok geç kalkmıştık. Geç kalkmak bir şey değil, önemli olan bağlantılar ve aktarmalardı. Newyork-Dallas uçağını kaçırdıca, Dallas-Lubbock uçağına da veda etmiştik. Onun için uçakların tehirli kalkmasına tahammülüm yoktur. Önceki yıl da, uçağın içine alınmışken aşağı indirilmiştik. Yunus Emre toplantısı için Kosova'ya gidiyorduk. JAT uçağına, fazla sayılmayacak bir gecikmeyle alınmış ve yine de sevinmiştik. Ancak uçak içindeki bekleyiş uzayınca şüphelendik, ineceğimiz alanda hava

muhalefeti varmış, vs.

Evet, beni, böylesine gerilere götüren gecikmeden sonra, galiba uçabileceğiz. Sevimli yüzler, sevimli iklimler ve sevimli bir yolculuk. Çünkü gitmekte olduğum ülkeyi ilk defa göreceğim. Ve, konuşmamı hazırlarken gördüm ki, dostluğumuzun çok uzun yıllara dayandığı bir ülkeye gidiyoruz.

Varşova'ya 9 Eylül için güzel sayılabilecek bir havada indik. Bn. Bauer, elindeki bir kağıda, yol arkadaşımın adını yazmış; bizi, hayır, arkadaşımızı karşılamaya çalışıyordu. Bir gün önce, telefon edip söylememe rağmen, benim gidişim ona ulaşmamış, o benim Pazar günü geleceğimi sanıyormuş.

Otel niyetine gittiğimiz yer, Varşova Üniversitesinin misafirhanesi. Eskiden Komünist Partisi'nin binalarından biri imiş. 3-4 yıl önce Üniversiteye devredilmiş. 1990'da, Budapeşte'de düzenlenen PIAC toplantısında kaldığımız bina da böyle, yeni ve güzel bir amaçla kullanılıyordu.

İkinci kattaki 64 ve 67 numaralı odalara yerleştik. Odamı, daha girer girmez sevmiştim. Bayağı da büyüktü. Neredeyse, bir "sosyal konut" sayılabilirdi. Saatlerimizi 17.30'dan 16.30'a alıp istirahate çekiliyoruz. Uyanmamız maalesef anlaştığımız saatte olmuyor. Benim, Türkiye'deki son iki günüm hayli karışık geçtiği için düzenli bir şekilde uyuyamadım. Kısa da olsa, nefis bir uyku çekmiştim.

Yemeğe oturduktan bir süre sonra, Dr. Danuta Chmielowska da geldi. Sohbet, burada kalacağımız altı günün programını yapıp bitirinceye kadar devam etti. Kendisiyle son olarak, 7-9 Mayıs 1993 tarihleri arasında Lefkoşa'da toplanan Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı (ve Ahmet Yesevi) Semineri'nde birlikte idik. Bu güzel ve anlamlı buluşma-

nın temeli de, o tarihlerde atılmıştı.

Ertesi gün Polonya'yı daha doğrusu başkent Varşova'yı tanımaya çalışıyorduk. İlk durağımız Vilanow oluyor. Burada eski bir saray var; onu gezeceğiz. Önce sarayın dışını geziyoruz. Bahçeyi, çiçekleri, duvarlardaki heykelleri, süsleri görüyoruz. Bu saray sıradan bir saray değil... Bu, 1683'te, Osmanlı Ordusuna karşı Avusturya ordusunun yanında yer alan III. Jan Sobieski'nin sarayı. Bir ara konuşmalarda "Kahlenberg" adı geçiyor. 1964'te gördüğüm kaleyi hatırlıyorum. Galiba Polonyalılar da III. Jan'ın Viyana kuşatmasındaki başarılı rolünden memnun değiller; çünkü bir müddet sonra ülkeleri, yardım ettiklerinin de aralarında bulunduğu bazı ülkeler tarafından işgal edilecekti. Tarih bu, tahmin ve faraziye yer yok; olan olmuş bir kere. Ama yine de sormadan edemiyorum. Ya bu yardım olmasaydı da Viyana'yı alıverseydik!

Sarayın bahçesi fevkalâde bakımlı. Her tarafı, rengin en güzelleriyle çiçeklendirilmiş. Saraya girerken ayaklarımıza birer lastikli terlik takıyoruz. Yerler pırıl pırıl; kaymamak için özel dikkat gerekiyor.

Duvarlar tablolarla süslü. Hep portre... Kılavuzumuz, 19 Eylül seçimlerinde Kongres Liberal Demokrat Partiden aday olan Dr. Lech Krukowski. Kendisi tarih uzmanı. Bize Polonya tarihinin sayfalarından seçmeler yapıyor. Belgeleri ise, duvarlardaki tablolar ve freskler.

Müzedede, inişli, çıkışlı ve kıvrımlı nice yollardan geçerek sona yaklaşıyoruz. Bizi ilgilendiren bir tablo ve bir heykel var. Kılavuzumuz bunların önünde durmadan geçiyor. Ben biraz geride kalıp inceliyorum. Bunlar, Polonyalıların gururunu okşayabilecek eserlerdi.

Görevliler, birer heykel hareket-sizliğiyle köşelerinde oturuyor ve emanet edilenleri korumanın aşkını

yaşıyor gibiydiler. Her hâlde, onca yıldır tablo bekçiliği yapan bu kadınlar, bu hâlleriyile belki de daha çabuk yaşlanıyordu.

Bu tür tarih kokan binalar, beni her zaman duygulandırır. Yaşanılan nice ihanet ve güzel aşklardan çok, entrikalar ilgimi çeker. Filmler, tiyatro eserleri, romanlar, hep bununla dolu değil mi? Çıkarken bunları düşünüyorum.

O günkü ikinci uğraşımız, benim, yuvarlak bir ifadeyle "Polonya Müslümanları Derneği" diye adlandırdığım yer idi. Bizi, daha önceden geleceğimizi bildirdiğimiz Başkan Ali Kuzakoviç karşıladı. Kendisi Kimya doçenti. Polonyalı Tatarlardan, ancak ana dilini bilmiyor.

Makamına çıkıyoruz. Biraz sohbet edip kalkıyor ve hep birlikte mezarlığa gidiyoruz. Duvarları yeni tamamlanmış. Son derece güzel ve bakımlı. İçeri giriyoruz. Genellikle sade, ama bizim mezarlara göre daha geniş bir alana yayılmış, tamamının taşı bulunan yüz kadar mezar. Bir tanesi bir Türk'e ait. Taşında; "doğumu" ve "ölümü" kelimeleri var. Çoğunda ay yıldız görülüyor. Bazılarında yıldız, ayın ortasında değil de, başka bir yerinde görülüyor. Fotoğraflı olanları da var. Ölüm tarihi boş bırakılan bir mezar dikkatimi çekiyor. Ali Bey, sahibinin henüz ölmemiş olabileceğini söylüyor. Avludaki bir binayı geziyoruz. İç düzenlemesi bitmek üzere; salon ve gasilhane olarak düzenlenecek. Bir de küçük mutfağı var.

Bahçe düzenlemesi de devam ediyor. Yaşlı ağaçların altında, serin bir ortamda ebedi uykuya dalan insanlara fatihalarımızı gönderip ayrılıyor.

Derneğe gelişimizde tanıştığımız Mısırlı İmam Mustafa, minbere çıkmış, hutbeye başlamıştı. Aman Allah'ım, ben hayatımda bu kadar uzun bir Cuma hutbesi dinlemedim.

Arapça olması da uzunluğunu artırıyordu galiba. Hutbenin sonunda, her minberde aynen okunması gereken Arapça ifadelerle sıra gelince, onları adeta Türkçe gibi kabul ediverdim.

Bir şey daha ekleyeyim. İmam Efendi, Cuma hutbesini İngilizce olarak özetledi ve namaza geçildi.

Namazın kılınmasında da birkaç nokta dikkatimi çekti. Fatihâ'nın okunmasından sonra bir müddet bekleniyor ve daha sonra topluca, hep bir ağızdan ve bir ilahi tavrıyla "Âmin" deniliyor. Selam verirken de, önce İmam Efendi, sağa ve sola selam verirken, sonra da cemaat aynı işi yapıyor. Cemaatin çeşitli mezheplere mensup olması da, namazın edası sırasında çok farklı hareketlerin yapılmasına yol açıyordu.

Öğle yemeğini, saat 15 sularında Kuzakoviç bürosunda yiyoruz. İslami usullere göre kesilmiş koyun ve sığır etlerinden yapılmış çeşitli yemekler ikram ediliyor. Yemekler, orada görevli genç bir aşçı tarafından hazırlanmış.

Ali Bey bize, Tatar Müslümanlarının başına gelenleri anlatıyor. Dr. Chmielowska ile Bn. Bauer'in yardımlarıyla bilgiler aktarılıyor. Sayıları 4000 kadarmış. Önceleri bu sayının daha büyük olduğunu bir yerlerde okumuştum. Azalmanın sebeplerini düşünüyorum ve çeşitli sebepler ortaya çıkıyor.

Varşova'da pek çok ilk'le karşılaştık. I. Sokak Festivali, bizim orada olduğumuz günlerde başladı ve bitti. Tarihî arabalar, tarihî koşum takımlarıyla süslenmiş atar ve arabalar, bu festivalde dikkatimizi çeken güzel yönlerdi.

O gece Opera'ya gittik, ancak seyrettiğimiz sıradan bir eser değil, Polonya halk müziği ile halk oyunlarının bol bol renk kattığı bir oyun idi. Wojciech Boguslawski ve Jan Stefani'nin "Krakowlular ve Dağlı-

lar" adlı eserini büyük bir zevkle seyrettik. Özel bir locadan seyretmenin avantajlarını değerlendirip oyun öncesi ve sonrası, salonu da gözden geçirdim. Arada da, birkaç defa fuayede dolaştıktan sonra, "müze" sayılabilecek salonu gezdim. Burada, eski yılların oyuncularını, oyun afişlerini ve çeşitli kıyafetler ve tablolar yer alıyordu. Ancak, bence en önemlisi, koskoca bir fotoğrafı. Burada, içinde bulunduğumuz binanın savaş sonrası hâli gösteriliyordu. Polonyalı aydınlar, 1939 Eylül'ünü asla unutmamışlardı. Bn. Bauer, daha sonraki günlerde, "1 Eylül'de Almanlar batıdan ülkemizi işgal ettiler. Biz daha bununla uğraşırken Ruslar doğudan bıçakladılar." derken, eliyle de sırtını işaret ediyordu.

Tiyatrodaki bu teşhiri, pek çok yerde de görebilirsiniz. Müze haline getirilen eski şehirdeki Kraliyet Sarayı'nda da, aynı hâl sergileniyordu. Zevk alarak sekiz saatte dolaşılabilceği söylenen bu sarayın, savaş sonrası görünüşleri de hiç iç açıcı değildi. Ancak onlar, daha sonraki yıllarda, sarayı aslına sadık kalarak yeniden yapmışlardı.

Sarayın hemen ötesinde, ressamların tablolarını sergiledikleri Şehir Meydanı'na bakan bir sinemada da, devamlı olarak film gösteriliyor. Film, günde birkaç seans hâlinde ve üç batı diliyle sunuluyordu. Konusu, Polonya'nın işgali ve ülkenin uğradığı felaket. Salonu dolduran Almanyalı turistler neler düşünüyor diye ben de düşünüp durdum. Bir mahçup olma duygusuna kapıldılar mı acaba? Atalarının hesabını elbette onlardan soracak değiliz ama, kaşifleriyle, yazarlarıyla öğünen torunlar, zalimleriyle de bir parçacık da olsa utanmalıydılar.

Opera'dan ayrılırken, belki de Avrupa'nın en büyük salonlarından birinde bir eseri seyretmenin hazzını taşıyordum. Kaliteli seyirci ve alkışın kadrini bilen sanatçılar, hâlâ gözü-

mün önündeler.

54 yıl önce (1939) İsviçre’de ölen son Cumhurbaşkanları Ignacy Moşercki, artık ülkesine dönebiliyor, 11 Eylül günü kuşluk vakti yapılan mânâlı bir geçit töreni ile Kraliyet Sarayı’na getiriliyordu. Hayatta kalabilen askerlerle hemşireler, o günlerin kıyafetiyle törende yerlerini almışlar, âdeta maziyi yeniden yaşar gibi olmuşlardı.

Benzer bir olayı da, daha sonraki günlerde yaşadık. Cebelitarık’ta uçan General Władysław Sikorski de ülkesine getiriliyordu. Ancak onun defnedileceği yer farklıydı.

Polonya’da iken, Turizm Bakanı Yardımcısı, Büyükşehir Belediye Başkanı, Varşova Kültür Vakfı Başkanı, Asya ve Pasifik Müzesi Müdürü, Dört Kıtayı Sevenler Derneği Başkanı, Varşova Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı ve daha nice kişiyle tanışıp görüş alışverişinde bulunduk. İnaniyorum ki, bu görüşmeler sonunda pek çok şey elde ettik. Bunlar arasında, gelecek günlerde hayata geçirilecek bazı projelerin de olduğu unutulmamalıdır.

19 Eylül 1993 Pazar günü Polonya’da milletvekili ve senatör seçimleri var. Seçime bir hafta kala orada olursunuz da, seçimlerle ilgilenmez misiniz? Dostumuz Dr. Danuta Hanımın kız kardeşi ile Belediye Başkanı aynı partiden aday olmuşlar. Varşova Kültür Vakfı Başkanı Jerk Zass da başka partinin adayı. Bir ara bunların bazılarıyla aynı masa etrafında toplanıp sohbet ediyoruz. Rakiplik duygusu masanın dışında kalıyor.

İki üç gün seçim propagandasıyla iç içe yaşadık; ancak bir şeyi, çok önemli gördüğüm için özellikle belirtmek istiyorum. Meydanlar, nendense, çevre köylerden ve kasabalardan getirilmiş gönüllü (!) taraftarca doldurulamamıştı. Binlerce hayret! Pazar gibi “önemli” bir günde, hem

de günlük güneşlik bir günde, köşebaşları belli bir programa göre partililere tahsis edilmiş. Adayların yaptığı başlıca iş, partilerinin broşür ve ilanlarını dağıtmak; bir de kendi ilanlarını imzalamak. Evliyâ Çelebi’nin hesabı, “ben ayrıldıktan sonra yüzbinleri meydanlara topladıysanız” bilmiyorum!.. Bu yolculuğun beni en çok ilgilendiren yönü, 14 Eylül günü sabahı, Türkiye-Polonya Derneği salonunda gerçekleştirilen “Polonya-Türkiye Kültürel İlişkileri” konulu panel idi. Ben, bu panelde bir bildiri sunmak üzere davet edilmiştim. Bildirimim konusu, “Polonya’da Türklerle ilgili olarak aslında hiç de öyle değildi. Meğer Polonya dostumuz bizleri nasıl güzel tanımış ve tanıtmışlar. Tabii bizim sözumüz ilmi çalışmalarla ilgili, yoksa günlük olaylarla ilgili olarak herhangi bir araştırma yapmadık.

Varşova’da müzeleri gezerken, tarihimizi, tabiat güzelliklerini gezerken, Anadolu’muzun; sokakları adımlarken, Arnavut kaldırımlarımızı; kültür salonlarında müzik dinleyip konuşmalara şahit olurken, Merâğî’den Tanburî Cemil Bey’e kadar musikişinaslarımızı hatırladım. Ne güzeldi oralar, ne güzeldir buralar... Şimdi Varşova soğuk bir kışa hazırlanıyor. Kara, yağmura, fırtınaya ve soğuğa savaş ilan edilecek zamandır şimdi. Onlar hürriyete alıştıkları için bütün bunları yenmek hiç de zor gelmeyecektir. Ancak, bu satırlar yazılırken, komünistlerin, bu sefer seçimle işbaşına gelme ihtimalini haber ajanslarından öğreniyoruz. Oy onların, ülke onların... Bizler o ülke insanların refahı için iyi niyet besliyoruz.

16 Eylül sabahı erken kalkıp yollara düşüyoruz. Uçağımız 08.20’de havalanıyor. Varşova’yı bu sefer sabah serinliğinde seyrediyoruz. Bir daha görüp göremeyeceğimizi düşünüyorum. “Belki” deyip bulutların arasına dalıyoruz.

Prof. Dr.
Ahmet SEVGİ

GÖNÜL KÜLTÜRÜ

Sözlükler kültür hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Okuyanların, yazarların, düşünenlerin kısaca aydınların başucu kitabı sözlüklerdir. Kelimeleri daha yakından tanımak, mânâ derinliklerine vâkıf olmak ve kelime dağarcığımızı zenginleştirmek sözlükler sayesinde mümkün olmaktadır. Dolayısıyla sözlüklere karşı özel bir ilgim var. Gördüğüm her sözlüğü almaya çalışırım. Ve yeni aldığım sözlüklerde ilk baktığım kelime de şüphesiz “gönül” olur.

Başka hiçbir dilde Türkçedeki zenginliğiyle “gönül” kavramı yoktur. Türkler gönle o kadar farklı anlamlar yüklemişlerdir ki içtimâi yapımız “gönül” kavramı etrafında şekillenmiştir dersek fazla abartmış sayılmayız.

İşte size sözlüklerin “gönül” maddesinden birkaç atasözü ve deyim: “Gönül gözü, gönül dili, gönül kulağı, gönül kitabı, gönül evi, gönül Kâbesi, gönül kapısı, gönül şehri, gönül yolu, gönül eri, gönül bağı, gönül birliği, gönül terazisi, gönül yapmak, gönül kazanmak, gönülden sevmek... Gönül yapmak Kâbe yapmaktır. Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz. Gönül Kâbe'dir. Gönül kimi severse güzel odur. Gönül kıran Tanrı'ya ermez. Gönülsüz namaz göklere çıkmaz...”

Milletlerin sosyal yapısını en iyi atasözleri ve deyimler yansıttığına göre gönülle ilgili yukarıda sunduğumuz atasözleri ve deyimler ışığında dünkü içtimâi yapımızı şöyle resmedebiliriz: “Gönül şehrinde oturan, gönül gözüyle gören, gönül diliyle konuşan, gönül kitabından okuyan, gönülden

ibadet eden, birbirine gönülden bağlanan, gönül terazisiyle tartan, gönülü Allâh'ın evi bilen, gönül kazanmayı en büyük ibadet sayan ve nihayet gönülden seven bir millet...”

Şimdi lütfen etrafınıza şöyle bir bakınız. Toplumumuzda sıralanan bu özelliklerden bir emare görebiliyor musunuz? Heyhât!..

T. S. Eliot: “Kültür, aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş bir şeklidir” der. Bizim dinimiz Anadolu'da gönül hamuruyla yoğrularak vücut bulmuştur. Bu yüzden ki ecdadımız her şeyi gönüllü ve gönülden yapmışlardır. Onlar gönülden sevmişler, gönülden ibadet etmişler ve işlerini gönüllü yapmışlardır. Anadolu'da ortaya çıkan gönül medeniyeti ve gönül Müslümanlığının temelinde yatan gerçek budur.

Günümüzde ise maalesef her şeyi gönülsüz yapıyoruz. Çalışmalarımız gönülsüz, ibadetlerimiz ihlâssız, eğitimimizin zoraki... Gönülsüz yenen aş ya karın ağrıtır ya baş, demişler. Bu kadar gönülsüzlüğe ne baş dayanır ne karın. İkisi de ağrımaya başlayınca çareyi kafamızı midemize bağlayarak yiyip içip, gezip eğlenmede bulduk. İşte umumî manzaramız bu...

Yazımı bir beyitle noktalamak istiyorum:

“Türkleri necip millet yapan gönül kültüründen kalmamış hiçbir iz.

*Bilmem bâlâ Türk'üz,
Müslüman'ız demeye nasıl varır dilimiz?”*

TELEVİZYON PROGRAMLARI VE DİZİLERİ

Av.
Özgen KÜÇÜKKONER

Türkiye' de televizyon çıktı çıkalkı hele renkli olduktan sonra köylü olsun kentli olsun herkesin en büyük haber ve en büyük eğlence kaynağı oldu. Gün geçmiyor ki çoluk çocuk, büyük küçük günümüzün en az bir iki saatini işgal ediyor.

Hele o diziler... Sabahtan akşama kadar, hatta gece yarısına kadar insanı ekrana bağlıyor. Kadın programları sabahtan başlıyor. Birçok hanımlarımız da her işi bırakıp o programları izliyor.

Televizyon tabii ki çok büyük bir icat ve yenilik... Ama her şeyin olduğu gibi bunun da fazlası zarar... Hele yayınlanan o pembe diziler... Çoğu Amerika, Brezilya ve Fransa' dan aktarılan bu pembe diziler toplumu-muzu çok rencide ediyor. Gençlerimize çok kötü örnek oluyor. Aile yapımızı tahrip ediyor. Gazetelerde okuyoruz. Cinayet işleyen bir delikanlı, bu cinayeti falan dizideki artiste imrenerek işlediğini açıkça itiraf ediyor. Bu dizi sayesinde böyle iki kişinin hayatı kararıyor. Biri mezara diğeri ceza evine gidiyor. Yazık değil mi? Ama o artist o dizi sayesinde ünlü oluyor. Gel keyfim gel... Umu-runda mı iki kişinin feci sonu...

Diyeceksiniz ki televizyonların hiç mi faydası yok?... Olur mu?... Tabii çok faydası var. Haberleri anında ondan hem de fotoğraflarıyla görüp öğreniyoruz. Ayrıca manevi ve millî değerlerimizi işleyen örneğin “Küçük Ağa”, “Yunus Emre” gibi

tarihî diziler tabii çok güzel. Ama gel gör ki böyle diziler çok seyrek yayımlanıyor. Daha çok yayımlanması lazım. Keza ünlü romancılarımızın romanları dizi yapıldığında faydalı olur. Ama maalesef onlar da çarpıtılıyor. Aslından uzaklaştırılıp, günün hoş gideceği sanılan bir takım uyumsuz sahneler araya sıkıştırılıyor. Hiç olmadık bir yerde gayet açık saçık bir görüntü ekranı işgal ediveriyor. İnsan bu durumda çoluk çocuğunun yanında ne yapacağını şaşırıyor.

Tabii faaliyet gösteren tüm kanallar böyledir demek istemiyorum içlerinde çok güzel konuları işleyen, İbret alınacak olayları gösteren diziler de var. Ama onlar maalesef azınlıkta...

Geçenlerde meydana gelen uçak kazası sonunda 57 kişinin vefat ettiği günün akşamında yine bazı televizyonlar vur patlasın çal oynasın havasına devam ederken bir dostum “ Ne olur bu gece bari bizi rahat bırakın” dedi.

Ne kadar haklıydı?... Kulakları çınlasın...

Halit GÜLER
Emekli Diyanet İşleri
Başkan Yrd.

RUMELİDE OSMANLI MİRASI

Rumeli'de Osmanlılar, çok zengin bir kültür mirası bırakmışlar. 600 seneye yakın bir hâkimiyet ve sahiplenmenin mirası, elbette zengin ve ihtişamlı olacak. Bu mirasın büyük bir bölümü de çeşitli sebeplerle ve tesirlerle yok olmuş ama, şu anda mevcut olan tarihî eserler bile, o medeniyetin zenginliğini ve hâkimiyetin ihtişamını ortaya koymaya yeter. Bu mirasa sahip çıkılabilsen ya da o tarihi miras korunabilseydi Balkanların çehresi bugün çok değişik, kültürümüz çok zengin ve pürüzsüz olacaktı.

Rumeli'de Osmanlı Mirası. Bu cümle ister bir kitabın kapağında, ister bir makalenin başlığında, ister bir gazetenin manşetinde, ister bir serginin girişinde, ister bir konferansın ilân panosunda, ister bir tiyatrunun gösterişli sahne perdesinde ve ister tarihî bir resim sergisinin veya koleksiyonunun altında olsun, yani nerede ve ne şekilde olursa olsun insanı derinden heyecanlandırıyor ve yürekte düşündürüyor.

Rumeli deyince Balkanlar akla gelir. Aslında Rumeli; Osmanlı Devletinin Avrupa arazisine verilen isimdir. Balkanlar veya Balkan Yarımadası, üç Akdeniz yarımadasının en doğuda olanıdır. Büyük bir kısmı; Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan'ı içine alır. Küçük bir bölümü de sınırlarımız içerisinde kalır.

Size yeri gelince takdim edeceğim Rumeli'de Osmanlı Mirası isimli eserin giriş bölümünde Balkanlar şu cümlelerle anlatılıyor:

“Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğusunda denizlerle çevrili, dağları, akarsuları, tarihî şehirleriyle en güzel ve en stratejik bir coğrafya parçasıdır. Bu

coğrafyanın medeniyete kavuşmasında ve dönüşmesinde atalarımızın büyük emeği ve zevki vardır. Atalarımız, bin bir güçlüklerle, Tuna boylarında yüz binlerce şehit vererek, adım adım tırnaklarıyla tutunarak bu toprakları fethettiler, şehirler kurup geliştirerek, adaletle yöneterek / dile kolay / 500 yıl bu coğrafyayı vatan yaptılar. Balkanlar, Türkler için çok özel bir coğrafyadır, orası evlâd-ı fâtihan yurduydur.”

Yazıma konu olan kitabın giriş kısmından yukardaki paragrafı, ifadedeki heyecan ve samimiyete dayanamamam, hemen aldım. Böyle bir esere bizi kavuşturan zihniyeti ve teşebbüsü kutluyorum, sebep olanlara ve emeği geçenlere içtenlikle teşekkür ediyoruz. Eseri elimde alınca hacmine bakarak Rumeli'deki tarihî mirasımız bu kadar mıymış diyeceğim anda kapaktaki cilt: 1 yazısını görünce rahatladım ve demek ki daha devamı varmış diyerek sevindim.

Rumeli'de Osmanlı Mirası isimli çalışmanın birinci cildi, büyük boy ve nefis bir kapak içerisinde başarılı bir düzenleme ile çok kaliteli ve hakkı olan bir kağıda basılmış. 250 sayfadan meydana gelen eserin şömizli kapak dâhil, her sayfasına büyük dikkat ve îtinâ gösterilmiş, eserin değeri düşünülerek estetiği sağlayacak ve okuyucuya sevimli gelecek hiçbir fedâkârlıktan ve masraftan kaçınılmamıştır. Eserin iç kapağında şu cümle, yalnız eseri hazırlayanları, emeği geçenleri ve piyasaya sürenleri değil, bizi de onurlandırmıştır: “Bu kitap, Hazine-daroğlu İnşaat Grubunun Kültür Yayınları arasında neşredilmiş olup, ücretsizdir.”

Bu eseri hazırlayanların niyetini, heyecanını ve Rumeli aşkını iç kapakta yer

alan şu cümleler, veciz bir şekilde ortaya koyuyor:

“İnsanlık tarihinin en büyük medeniyetlerinden birisi olan Osmanlı Devleti, hâkim olduğu çok geniş bir coğrafyada 600 sene hüküm sürmüştür. Bu zaman içinde birçok yerle birlikte bizim Rumeli olarak adlandırdığımız coğrafyada da, tüm insanlığın ortak mirası sayılabilecek muhteşem eserler meydana getirmiştir.

Osmanlının bıraktığı eserler, ne yazık ki tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün kurbanı olarak tahrir edildiler. Bugün o muhteşem araziye hatırlatan, câmi, zâviye, medrese, han, hamam, çeşme, su kemeri, köprü, bedesten ve kalelerin ne yazık ki çoğu ayakta değildir. Geri kalanları da muhteşem bir maziye boynu büyük ve mahzun bir şekilde yâd etmektedir.”

İçerik itibarıyla ve şekil yönünden bu mükemmel eser, Makedonya ve Arnavutluk'taki Osmanlı mimarî eserlerini sayfalarına almıştır. Eseri bize kazandıranlar; Ahmet Kuş, Fevzi Şimşek ve İbrahim Duvarcı. Eserin danışmanlığını Türk tarihiyle ilgili konuların meraklısı, takipçisi ve uzmanı Prof. Dr. Haşim Karpuz yapmıştır. Kitap tasarımcısı; böyle birçok güzel eserin ortaya çıkmasına sanatıyla destek olan Ahmet Efe. Bütün bu emek ve çalışmaları nefis bir şekilde basan da Seçil Ofset. Rumeli'de Osmanlı Mirası isimli eserin bir özelliği daha var: kitapta yer alan resim altları dâhil, her yazı Umut Yavuz tarafından İngilizceye tercüme edilmiş ve bu tercüme metinler kitapta yer almıştır.

Kapak bilgilerinden sonra Hazine-daroğlu İnşaat Grubu adına İlhan S. Ergelen'in kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ifade eden bir sunuş yazısı yer alıyor. Sonra Prof. Dr. Haşim Karpuz'un, 6 sayfalık bir inceleme yazısı, Rumeli'de Osmanlı Mirası başlığı altında sayfaları değerlendiriyor. Satırları oluşturan ifadedeki samimiyet, gönüllerde Rumeli hayranlığı uyandırıyor. Prof. Dr. Karpuz'un konuyu içtenlikle benimsediğini gösteren Balkanların geçmişini ve geleceğini özetle anlatan yazısında; tarih, coğrafya, Balkanlarda

Osmanlı şehirleri, yapı tipleri; kaleler, câmiler, medreseler, tekke, mektep, kütüphaneler, türbeler, bedestenler, hanlar, kervansaraylar, köprüler, hamamlar, sebül, çeşmeler ve saat kuleleri, genel özelliklerden bahsettikten sonra şu ifadeler yer alıyor:

“Osmanlı Devletinin Balkanlardaki 500 yıllık hâkimiyeti, bu coğrafyadaki kültür ve medeniyete, mimarî mirasa büyük katkılar sağlamıştır. Bugün hepsi ayrı bir devletin başkenti olan bu şehirlere büyük yatırımlar yapılmış, güçlü vakıfların desteği ile eşsiz bayındırlık yapıları inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti bu şehirleri koruyabilmek için de büyük askeri harcamalar yapmış, Avrupa'nın kapısı olan balcan şehirlerine özel ilgi göstermiştir...

Balkan devletlerinde önce Hristiyan sonra komünist yönetimler, Türk-İslâm eserlerini hızla ortadan kaldırdılar. Şehirlerin silüetinde göklere yükselen beyaz minareleri (acımadan) yıktılar. Küçük boyutlu hamam, mescid, mektep, hamam ve çeşme gibi yapılar ise imar plânlarına kurban edildi.

Balkanlarda yaşayan soydaşlarımızı her bakımdan desteklememiz gerekiyor. Kültürel yozlaşmalardan, siyasî baskı ve tehditlerden onları korumalıyız. O coğrafyada atalarımızın inşa ettiği mimarî mirasın korunması, onarılması ve tanıtılmasında gerekenler de yapılmalıdır.

Sonuç olarak kendi coğrafyamızdan,

atalarımızın tarihe not olarak düştüğü büyük medeniyetimizin örneklerini, tarihimizin tanıklarını sizlerle paylaşmak, sizlere göstermek istedik. Zengin, muhteşem mazimizi hatırlamak, küresel güçlerin yok etmek istediği kültür değerlerimizin önemini vurgulamak istedik. Üsküp'ün çınarlarını, çiçeklerini, meyvelerin tadını sizinle paylaşmak istedik. Saray Bosna'nın havasının letâfetini, Gazi Hüsrev Çeşmesinin yüz yıllardır akan suyunun lezzetini sizlere tattırmaya çalıştık..."

Rumeli heyecan ve hayranlığıyla kaleme alınmış bu yazıyı okuduktan sonra kitabın sayfalarını çevirmeye başladım. Her sayfada boynu bükük, taşları dökük sütunları çökük, mihrap veya minber yıkık bir veya birkaç tarihî eserle karşılaşılıyor. Her sayfada, sayfaya yerleştirilen eserle ilgili kısa bilgi de veriliyor. Rumeli'deki tarihî eserlerimizin perişan halini görmek ve ibret almak için insan sayfaları durmadan karıştırmak istiyor. 207. sayfayı çevirdim karşıma bakımlı ve düzgün Resneli Niyazi Beyin Konağı çıktı. Güzel görüntüsüne hayretim fazla

sürmedi. 2006 yılında restore edilmiş ve müze olarak kullanılıyormuş. O sebeple şanslı demek ki. Kitabın bir yerini daha rasgele açtım. Bu sefer karşıma her nasıl olduysa yalnız minaresi orijinal kalabilen Üsküp Hüseyin Paşa (Tütünsüz) Camii çıktı. Hangi sayfayı çevirseniz karşıma çıkan her resim yürekler parçalıyor. Her biri için ayrı ayrı dramatik kitaplar yazmak gerekir.

Balkanlar dendi mi, işsiz, güçsüz, eylemsiz ve faydasız laf kalabalığından hiç hoşlanmıyorum. Birisi çıkıp da Balkanları anlatmaya başladığı zaman, hemen gözümün önüne tarihî eserlerin perişan ve soydaşlarımızın çaresiz hali geliyor. Halen Gazino olarak kullanılan Filibe Taşköprü Camiini, minaresi yıkılmak üzere olan Köstence Hünkâr Cami'ini, küflenmiş ve çürüyüp yıkılmak üzere olan iskeleleriyle bir bölümü tuvalet gibi kullanılan Köstendil Fâtih Sultan Mehmet Câmi'ini ve benzerlerini düşünürüm. En güzelini ve uygununu Hazine-daroğlu İnşaat Grubu yapmış. İşin ehlini, meraklısını ve sanatkârını bulup bu güzel eseri hazırlatıp piyasaya sürmüş. İnşallah bu kıymetli eserin tamamına en kısa zamanda kavuşuruz.

1994 yılında bir heyetle Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Romanya'yı yani Balkanları, dolu dolu akan ve tarih kokan Tuna nehri boyunca gezmiştik. Ben bu gezi notlarımı, T.Yazarlar Birliğinin de gezi dalında yılın kitabı olarak seçip ödüllendirdiği (Tuna Nehri Konuşsaydı) isimli kitabımda yayımlamıştım. O zaman da ifade etmiştim, yapılacak iş zenginlerimizin Balkanlardaki soydaşlarımızın yanında yer almaları, onlara maddeten destek olmaları, her birinin bir tarihî eserimize sahip çıkarak onu diriltmesi, ayağa kaldırması ve ihya etmesidir. Balkanlar bizden bu ilgiyi ve hizmeti bekliyor.

Rumeli'de Osmanlı Mirası isimli güzel ve örnek çalışma sayfa sayfa Balkanları bize yaşattığı ve tarihî eserlerimizin perişan halini gözler önüne serdiği ve dikkatlere sunduğu için temin edilip mutlaka görülmeli. Ne mutlu ecdât yadigarı tarihî eserlerimize sahip çıkacaklara ve çıkacaklara.

EB'DEN KARA ÇADIR'A... (Türklerde Çadır Kültürü ve Sanatı) -I-

Ali IŞIK
Eğitimci - Yazar

Türk Çadır Medeniyeti

Tarih bilimi, Orta Asya steplerinde yaşayan Türklere göçebe bir millet olarak tanık olmuş, tüm dünyaya da bu şekilde tanıtmıştır. Aslında bu millet, tarih biliminin doğuşundan önceki destansı hayatında da hep göçebedir.

Bu göçerliği, genlerinde bulunan *'kayıt altına alınamama', 'sınır tanımayan engin bir özgürlük'* hislerinden kaynaklandığını söylemek, sanırsız, bilime ters bir iddia olmasa gerektir. Zira atalarımızın tarihî hayatına baktığımızda kendi ailesi, toplumu ve atından başkalarına -her ne şekilde olursa olsun- kayıtlanmadığı görülür. At üzerinde step ten stebe göçen bu insanlar, eğleşmek istediği bir step te elinin altında bulunan çadırını kuruvererek orasını yurt tutar.

Tarihin bu döneminde, yorulduğunda dinlenmek, sıcağın boğulduğu anlarda serinlemek, soğukun nefes kestiği anlarda da ısınmak için içine sığındığı çadırının adı **"eb"**dir. En eski Türkçe yazılı belgelerde (Yenisey, Orhun yazıtları) bu kelimeyi karşılayan harf, şekli itibarıyla her ne kadar çadıra benzese de, hikmeti bilinmez, eb, Sanskritçeden (eski bir Hind-Brahmi dili) alınmış bir kelimedir. "Çat-" fiilinden "-r" (filden isim türeten) ekiyle türetilen "çadır" (çat-ır>çatır>çadır) kelimesi henüz doğmamıştır. Bu kelimenin doğması için bir temel üzerine sabit evlerin inşası beklenemez; ancak bundan sonra ev-çadır ayrışması ortaya çıkacaktır.

Anadolu da bundan bin yıl önce çadırlarıyla bu topraklara gelen ceddimiz Oğuz'u **'göçer evlü'** olarak tanımıştır. Bu devirde eb, dilimizdeki "b/v" değişmesi hadisesi sonucu "ev"e dönüşmüştür. XVI. yüzyılda manzum bir Tarih-i Âl-i Osmân (Osmanoğulları Tarihi) ya-

zan Hadîdî, Anadolu fatihi Süleyman Şah'tan:

**"Süleyman Şah o kavmin hânı imiş
Göçer evlülerin sultânı imiş"**

mısallarıyla söz eder. Aynı söz, Âşık Paşazâde Tarihi'nde: **"(Kâfir) beğleri ittifâk ettiler kim (ki), bu göçer evlü Türk'ü kendülerin üzerinden irâğ (uzak) ideler."** cümlesiyle söylenir. Bu göçer evlü Türk de yine Kutalmış Oğlu Süleyman Şah ordusudur. Neşrî ise Kitâb-ı Cihân-nümâ'sında aynı Türklerden: **"Göçer evlü Etrâkin (Türklerin) cümlesi elli bin hane, reisleri Süleyman Şah'a uyub gelüb Rûm'a (Anadolu) döküldiler."** şeklinde bahseder.

Bütün bunlar, bir ordu-millet halindeki Türklüğün, bugünkü Türkiye topraklarına fethedildiği devrin çizgileridir. Gerçi Türkler çadırdan yaşar ve çadırlarıyla birlikte göçerlerdi. Ama bu çadır hayatı, Türk tarihinde bir göçebe hayat olduğu kadar, özgün bir çadır medeniyeti yüceliğindedir.

Çadır, Türk'ün aziz eviydi. Onu en

iyi ipek kumaşlarla yapardı. İçini, dışını üstün bir sanatla ve altından, gümüşten, ipekten yapılmış türlü sanat eserleriyle süslerdi. Büyük, çok büyük çadırları vardı. Bunlara “**ban ev**” denirdi. Bu çok büyük çadırlar, altın başlı olur, altın yaldızlarla süslenen bu çadırların içerisine ipek halılar döşenirdi. Orta direklerinin tepesinde Göktürkler zamanında altından bir bozkurt başı alemler bulunurken, İslâmiyet’ten sonra bu alemler değişiklik göstermeye başlamıştır.

Bu çok büyük çadırlar hakkında bazı bilgileri, Gök-Türk hakanı İstemi Kağan zamanında Türk yurduna gelen Bizans elçilik heyeti başkanı Zemarchos’un raporundan öğreniyoruz. Bu rapora göre; kağanın kabul çadırlarından birini, boydan boya altınla kaplanmış dört ahşap sütun (direk) taşımaktadır. Kağanın tahtı ve gereğinde taht vazifesi gören iki tekerlekli arabası altındandır. Hükümdarın diğer bir tahtı da yine altından yapılmış olup dört tavus üzerinde durmaktadır. Çadırın içinde ve dışında altın ve gümüşten yapılmış eşyanın çokluğu dikkat çekmektedir. Hatta çadırın önünü altından yapılmış hayvan heykelleri süslemektedir.

Türklerin taştan yapılmış muazzam abideler, ulu mâbedler ve diğer binalarla süslü sabit ve büyük şehirler yapamayışlarının sebepleri vardır elbet. İçinde yaşadıkları coğrafyanın gerektirdiği şartlar yanında Türkler, sayılamayacak kadar çok sayıda at besliyorlardı. Aynı ölçüde sığır ve koyun sürülerine sahiplerdi. Destanlar, Türk’ün kutsal kağanlarının bile çocukluklarında “at sürüleri güder, av avlar, ata biner” kimseler olduklarını söylüyorlardı (meselâ Oğuz Kağan Destanı).

Türkler, aynı atlarla doğuya, batıya; güneye, kuzeye akınlar yapıyor, gerek iç kavimlere, gerekse dış ülkelere karşı Türk hâkimiyetini, atları hızlı koşturabilme hünerleriyle sağlayabiliyorlardı. Türk dilinde savaşa gitmek, ‘**atlanmak**’tı. İşte, bütün bu ve benzeri sebeplerle bu millet, sayısız at ve diğer hayvan sürülerini besleyebilmek için kışları başka, yazları başka yerlerde geçirmek zorundaydı. Bu hayat onlara geniş Asya bozkırlarında yaşayan insanlığın daha ilk yıllarından miras kalmış bir âdet, bir gelenek, bir yaşama üslûbuymuştu. Diğer kavimler üzerinde imparatorluk kurma gücünü de bu usta binicilik, bu daima hareket halindeki seyyar devlet sistemi sağlıyordu.

İşte bunun için şehirlerde değil, bozkırlarda çadırlarda yaşıyorlardı. Uçsuz bucaksız stepler üzerine bir kumaş mimarisıyla işlenmiş yaygın çadır şehirleri kuruyorlardı. Fakat bu çadırlar öyle basit, ilkel, derme çatma birer barınak değildi.

Bu çadırlarıyla Türkler, yaşadıkları engin steplerde tamamiyle orijinal bir çadır medeniyeti meydana getirmişlerdi. Divânü Lügâti’t-Türk’teki Şu Destanı’nda: “**O çağlarda Türk illerinde Balasagun, İspicâp, Tavaz gibi büyük şehirler yapılmamıştı; halk çadırlarda yaşıyordu.**” diyen Kaşgarlı Mahmud’un bu sözlerinde eski Türk hayatını hatta medeniyetini aydınlatan bir hakikat vardır.

Ancak bu, bir çadır hayatı değil, Strzygowski’nin ifadesiyle bir çadır sanatıydı:

“Türkler, ne taştan binalar yapmış ne de insan şekillerini tefekkürlerine ölçü almışlardı. Yukarı Asya’da çadır ve bütün eşyaya bedel, lifli maddeler Türklerin sanat duyguları için esas teşkil etmiştir.

...Temsilî tasvir yolundan tabiatı taklide meylettirmeyip belki sanatlı süsleyişlere kıymet veren sanat cereyanlarının daha ziyade şimalde ve steplerde bulunduğu görülüyor. Bu cereyanlardan biri Asya’da olup hareket noktasını çadır sanatı teşkil eder.”

Bu çadır sanatının, dolayısıyla eski Türk çadırının büyüklüğü, güzelliği; içlerinin ince ve zevkli süs ve süslemeleri;

zengin tefrişi hakkında kuvvetli tarih belgelerine sahip bulunuyoruz.

Kök-Türk çadırlarının iç tezyinat ve tefrişine hayran olan Bizans elçisinin raporundan sonra, Türk çadırlarının alâyişi, renkliliği, çeşitliliği ve büyüklüğü hakkında kuvvetli çizgiler saklayan kaynaklardan biri de Dede Korkut Hikâyeleri'dir.

Bu hikâyelerde eski Türklerin ak, kırmızı, siyah ve ala renklerde çadırlar yaptıkları; çadırların içini ipek halılarla döşedikleri; yine bu çadırlarda kalabalık Oğuz beylerine ziyafet verdikleri, nihayet çadırları kıymetli eşya ile doldurup ziyafet sonunda davetlilere yağmalattıkları tarzında, ısrarla anlatılan vak'alar, eski çadır sanatından ve çadır âdetlerinden kuvvetli hatıralardır. Türkçede bütün bu çadırların ayrı isimleri vardır: Kağanlara ve diğer büyüklere mahsus, geniş ve yüksek etekli, bazan dört, bazan yedi direkli, çok kere üç kat kumaştan yapılmış büyük çadırların adı **otak**'tır. Yine hakanların askerî karargâh olarak kullandıkları çadırlara **orda** denilir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde beyaz kumaştan yapılmış büyük çadırlara **ağ ban ev** denir. Birkaç renkli kumaştan yapılanların adı **ala ev**'dir. Yine ev biçiminde birkaç direkli, uzun bölüntülü ve bölüklü çadırların ismi **oba**'dır. Güneşten korunmak, gölgelenmek için yapılmış, gündüzleri kullanılan çadırlara **günlük** ismi verilmiştir.

Ortaasya Türkmenleri arasında yakın zamanlara kadar kullanılan, yuvarlak ve tavanları kubbeli çadırlara da **yurt** denmiştir.

Han ve kağan çadırlarının hava almak, ışık almak için yapılmış pencereleri altın pervazlıdır. Bu pencerelere **tünlük** adı verilir.¹ **Tünlüğü altın ban ev**, penceresinin pervazı altından veya altına işlenmiş büyük çadır demektir.

Türkler, develerini koydukları çadırlara da ayrı isim vermişler, "kaytabanda kızıl develer" söz grubunda görüldüğü üzere böyle çadırlara **kaytaban** demişlerdir. "**Bir gün Kamgan-oğlu Han Bayındır yerinden doğrulmuştu. Şâmî günlüğü yeryüzüne diktirmişti. Ala**

(1) Ayrıca çadırların tepesindeki hava deliğini geceleri örten keçeğe de 'tünlük' denir. Tünlük, 'gecelik' demektir. Tünlüğe 'bacalık' da denir.

sayvanı gökyüzüne yükseltmişti. Bin yerde ipek halı seccadeler döşenmişti" gibi cümlelerle başlayan Dede Korkut Hikâyeleri'nde, çadır hayatının ve çadır sevgisinin Türk ruhuna ne ölçüde işlediğini gösteren parçalar çoktur. Şâmî günlük, dört köşeli hakan çadırı, sayvan ise Türk çadırlarındaki süslü gölgeliğin adıdır. Sayvan kelimesinin aslı Farsça "sâyeban" dır ve "gölgelik" demektir. Yukarıdaki cümlede ala sayvanın gökyüzüne yükseldiği söyleniyor. Bu ifade, hakan çadırlarında sayvanların nasıl yüksek, parlak ve gönül alan bir güzellikte olduğu hakkında yeterli bilgi vermektedir.

Oğuz Kağan Destanı'nda ise çadır yerine **kurikan** kelimesi kullanılıyor:

"Çang ırte buldıkda Oğuz Kaganını kurikanı gün teg bir çaruk kirdi. Ol çarukdun kök tülügük kök çallug bedik bir böri çıkdı, oşul böri Oğuz Kaganga söz birip turur irdi. Takı tedi kim: 'Ay ay Oğuz, Urum üstige sen atlar bola sen, Ay ay Oğuz, tapukunglarga men yürür bola men tep tedi.'"²

Eski Türkçede çadırın en heybetli ve bir dünya hâkimiyeti anlayışı içinde ifadesi Oğuz Kağan Destanı'ndadır. Buradaki çadır tasavvuru, gök kubbesi büyüklüğündedir. Destandaki:

kün tug bol-gıl kök kurikan

mısraı bunu belirtir. Halk ideali, Oğuz Kağan'ın dilinden konuşarak, burada "Yurdumuzu öylesine büyütelim ki bu yurdun üzerine kurulacak çadır ancak gök kubbesi ve bu çadırın orta direğine dikilecek bayrak da güneş olsun" demektir.

Belki de bu idealden dolaydır ki J. Strzygowski, "Uygur kağanı bir şehirde oturuyordu. Şehrin on iki büyük kapısı vardı. Kağanın altından yapılmış bir çadırı vardı. Beş fersah genişlikteki bu çadırın içinde 900 kişi oturuyordu" diyerek kağan çadırının büyüklüğünü tasvir etmektedir.

• **Devam edecek**

(2) Günümüz Türkçesiyle: "Tan ağarınca Oğuz kağan'ın çadırına güneş gibi bir ışık girdi. O ışıktan gök tüylü ve gök yeşilli büyük bir erkek kurt çıktı. Bu kurt, Oğuz Kağan'a hitap etti. 'Ey Oğuz, sen Rum üstüne yürümek istiyorsun; ey Oğuz, ben senin önünde yürümek istiyorum' dedi."

Merhum Mahmut Sural'ın Torunu Feyyaz Caner'den Mektup Var

Değerli Mehmet Ali Bey,

“Vefat Yıldönümünde Mahmut Sural” yazınızı internette indirerek okuyabildim ancak. Bildiğiniz gibi Konya dışında olduğum için, Konya basınında yazılanları günü gününe ve oradan takip edebilmem mümkün değil. Yine de imkanlarım oranında elektronik ortamlardan olabildiğince takip etmeye çalışıyorum.

19. 12. 2006 tarihli olduğunu anladığım yazınızdaki, bana da eleştiri içeren “Onun yazılarının kitaplaştırılması Konya Kültürümüze çok şey kazandırır. Maalesef bu konuda ilgilenen olmadı. Torunu hakimlikten emekli Feyyaz Bey de, dedesine sahip çıkamadı. Kendisinin de eli kalem tutardı. Bir zamanlar o da gazetecilik yapmıştı” biçimindeki siteminiz, ilk bakışta haklı gibi görünüyor. Ancak, en fazla sizin takdir etmeniz gerekir ki, mesleği yaparken, böyle bir uğraşıya zaman ayırmak neredeyse imkansız gibidir. Ancak, emekli olduktan sonra ise, meslekteki zamansızlık sıkıntısını binlerce kere aratacak sıkıntılarla karşılaştım. Emeklilikte hedeflediğim uğraşlara ayırabileceğim zamanlar dört yıldır tatsız ve yıpratıcı uğraşlarla geçiyor. Neyse, bunlar kişisel özürlerim, ama özür dışı söyleyeceklerim de var:

Belirttiğiniz hususlarda bir şeyler ortaya koyabilmek, siz söylemeden çok önce benim hatırımda idi. Bu nedenle de eldeki dökümanların hemen hemen tamamını, kendi eşyalarımla birlikte atandığım her yere taşıyıp durdum. Bunlar üzerinde çalışıp kitaplaştırmak, neredeyse 15 yıldır hayallerimi süsleyip duruyordu. 50 yıldan bu yana her yönüyle Konya dizisinin neredeyse eksiksiz ve Mahmut Sural’ın kendi el yazısı ile düzeltilmiş ve notlu tamamı elimde. Ancak, takdir edersiniz ki yine de, matbaaya girmeden önce bir redaksiyondan geçirilmesi gerekir. Ben, eksiği-noksanı ile metne hiç dokunmadan yayımlanmasından yanayım. Bu konudaki tek sorun ise, dizideki çoğu fotoğrafların elde olmaması. Çünkü fotoğraflardan, kişilere ait olanların hemen hemen tamamının, fotoğraf sahibi kişilerin çocuk ya da torunlarından emaneten alınıp, klişeleri yapıldıktan sonra iade edildiklerini bizzat

hatırlıyorum. Dolayısıyla kitapta bunların kullanılması ana diziden bir eksiklik oluşturabilir. Bunları yeniden temin etmek ise benim imkanlarım dahiline değil. Ayrıca, basımı konusunda da, epey zamandır uzak kaldığım Konya’ya gelip çok yabancı olduğum bir kesimle irtibat kurabilmem mümkün değil gibi. Antalya’dan görüştüğüm ve Antalya konusunda da aynı nitelikte bir kitabın basımını gerçekleştiren bir matbaa ile yaptığımız ilk istişarelerde, bu resimlerin gazetede çıkan diziden bir scanner (tarayıcı) ile basıma geçirilmesinin olumlu sonuç verip vermeyeceğini denemeye karar verdik. Şayet olumlu sonuç alınırsa, basımın yakında hayata geçirileceğini müjdeleyebilirim. Sonuç alamazsak da resimsiz yayımlamak zorunluluğu doğacak. İlk prova çıktığında da görüş almak üzere bir adetini size göndereceğim. Maalesef Konya’da bu işi yapabilecek bir kişi ya da kurum bulacağımı sanmadığımdan bunu Antalya’da gerçekleştirmekten başka çare kalmadı gibi.

Diğer eserlere gelince:Elimde, maalesef benim ve pek çok kimsenin de çözemediği eski yazı ile tutulmuş bazı notlar ve muhtemelen Veli Sabri Uyar’a ait bazı yazı ve şiirler ile, yine daha başka konularda ve kişilere ait olduğunu sandığım bazı dokümanlar var. Bunları maalesef kimseye de tam olarak okutamıyorum. Gerek Veli Sabri Uyar’ın defterleri, ve gerekse elde olan diğer yazıları da, ilk kitabın hacmine göre, onun ardına eklemeyi veya ayrıca yayınlamayı düşünüyorum. Gelişmeler durumunda size bilgi aktaracağım.

Yazınızdaki bahsettiğiniz sizin “Konya Kültürüne Hizmet edenler” kitabınızı nereden bulabileceğim konusunda bilgi verirseniz veya yayımcısı varsa “Feyyaz Caner-PK 154 Serik-Antalya” adresine ödemeli olarak gönderirse memnun olurum.

Hem konuyla ilgilenmenize hem de kendisi hakkında animsatici ve kıymet bilir yayınlar yapmanıza tekrar teşekkür eder, çok nadir kişiler tarafından da olsa bu hatırlamanın Konya’nın geçmişini aydınlatırken geleceğine de ışık tutacağına olan inancımınla sağlık ve esenlik dileklerimi sunarım.

Feyyaz Caner Beyin Mektubu Üzerine...

M. Ali UZ

2006 yılı sonlarına doğru, merhum Mahmut Sural ağabeyin vefat yıldönümü dolayısıyla bir yazı yazmış, bu yazıda onun Konya kültürüne olan hizmetleri üzerinde durmuş ve torunu Feyyaz Caner Beye de biraz sitemde bulunmuştum.

Geçenlerde elektronik posta ile aldığım ve önceki sayfada verdiğim mektuptan, Sayın Feyyaz Beyin dedesinin, **“50 Yıldan Bu Yana Her Yönüyle Konya”** başlıklı dizi yazısını kitaplaştırma hazırlığı içerisinde olduğunu öğrenmemiz bizi son derece mutlu etti. Benim gibi bu habere Konya’da sevinecek çok insan var. Onun için özel bir bölümünü çıkardıktan sonra, mektubu yayımlamakta mahzur görmedim.

“Konya Kültürüne Hizmet Edenler” isimli eserimizde de bahsettiğimiz bu dizi yazı, 21 Temmuz 1975-13 Nisan 1976 tarihleri arasında uzun bir süre, Yeni Konya gazetesinde neşredilmişti. Büyük bir emek mahsulü olan bu dizi yazı, yıllardır araştırmacı yazarlar tarafından kaynak gösterilmektedir. Adı geçen dizi yazının kitaplaştırılması, Konya kültürü için büyük hizmet olacaktır. Mahmut ağabey, Konya’da Konya ağzını en iyi bilen yazarlardan birisi idi.

Mahmut ağabeyle bu dizi yazıyı sağlığında birlikte kitaplaştırmayı düşünmüştük, ama benim o dönem, yoğun avukatlık işleri ile

uğraştığım bir dönemdi, yazılanları kitaplaştırmaya fırsat bulamadık.

Merhumun sadece bu yazısı değil, Konya’nın Sesi’nde, 10.4.1978-12.12.1978 tarihleri arasında yayımlanan, **“Veli Sabri Uyar’ın Defterlerinden”** başlıklı dizi yazı ile muhtelif dergi ve gazetelerde neşredilen Konya ile ilgili bütün yazıları kitaplaştırılabilir, kitaplaştırılmalıdır da...

Maalesef Mahmut ağabey gibi, Veli Sabri Uyar’ın da hiçbir çalışması kitaplaştırılmadı. Bilindiği gibi Veli Sabri Uyar Hocanın defterlerinin büyük bir bölümü, Konya’da Koyunoğlu Müzesi Kitaplığı’ndadır. Feyyaz Beyin elindeki eski yazı notlar da Veli Sabri Hocanın diğer defterlerinden bazıları mıdır, bilemiyoruz.

Mahmut Sural Bey benim çok değer verdiğim ve çok sevdiğim, müstesna bir insandı. Hem böyle güzel bir insan unutulmasın,

hem de eserlerinden insanlar istifade etsin istiyorum. Her Konyalı bunu arzu eder.

Feyyaz Bey mektubunda, merhumun çalışmalarını Antalya'da bastıracağını söylüyor. Ben, Konya ile ilgili bir eserin Antalya'da basılmasının doğru olmayacağını düşünürüm. İstanbul'da olabilir ama, Antalya'da olmaz. Artık Konya'da böyle değerli eserleri bastırarak hem kurum, hem de yayınevleri var. Eğer merhumun çalışmaları, yayına hazırlanırsa kendilerine seve seve yardımcı oluruz. Birkaç Konya seyahati ile meselenin halledileceğini sanıyorum.

Feyyaz Bey, mektubunda resim meselesinde bir takım zorlukla karşılaştığından bahsediyor. Arşivimde Konya ile ilgili binlerce resim var. Bu dizi yazıda kullanılacak resimlerin çoğu elimizde mevcut. Bunların hangileri olduğunu da az çok biliyorum. Feyyaz Bey arşivimizdeki bu resimleri rahatlıkla kullanabilir. Olmayanların da bir çaresine bakarız. Şunu kesinlikle biliyorum ki, Mahmut Beyin çalışmalarını, torunu Feyyaz Beyden

başka kimse kitaplaştıramaz. Bahsettiğimiz bu çalışmaların kitaplaştırılmasını heyecanla bekliyoruz.

Bir taraftan merhumun eserleri hazırlanırken, diğer taraftan geniş bir şekilde hayatı yazılmalı, yapılabilirse hatıraları toparlanmalıdır. Geniş şekilde hazırlanan hayat hikâyesi, bütün kitaplarının başına konmalıdır. Hafız Zekâi (Sarsılmaz) Efendi, Mahmut Beyin en yakın dostlarından birisi idi. Onunla ilgili bir hatırayı geçerken Ahmet Baltacı Beyden dinledim.

Antalya'da dedesinin eserleri ile ilgili olarak yaptığı çalışmalarla ve geleceğe matuf düşünceleri ile ilgili verdiği bilgilerden dolayı Sayın Feyyaz Beye teşekkür ediyor ve çalışmalarında başarılar diliyorum.

Not: Feyyaz Beyciğim, istediğiniz "**Konya Kültürüne Hizmet Edenler**" isimli kitabımı adresinize gönderiyorum. Elektronik posta adresimi biliyorsunuz. Cep telefonum, 0 542 622 13 39'dur. Bilvesile selâm ve hürmetler...

Aczimin Gıryesi

İdealizm

İdealdir veren insana güç-kuvvet
İdealsiz bir cemiyet yahut millet
Rüzgârın önünde savrulan yapraktır
İster var say onu, ister yok kabul et.

Ahmet Sevgi